

Universul Interar

Anul XLIV Nr. 28

8 Iulie 1928

5 Lei

EMIL GARLEANU

C t i o r i i

EMIL GÂRLEANU

Sunt amintiri, de care nu te apropii decât cu o neliniștită și mare teamă de a nu strica bucurii vechi, de a nu găsi tristeți — altădată încercate — străine de tine. Amintirea lui Emil Gârleanu nu este dintre acestea. Peste sufletul lui stins în pragul războiului au trecut anii, fără să-i ștergă în aducerea noastră aminte trăsăturile modestei lui melancolii.

Pe mormântul lui Gârleanu o cruce mică de lemn sărac îi poartă literele numelui său — modestă și simplă între cruci enorme și mausoleuri somptuoase. Trecătorului, căruia numele acesta îi amintește nelămurit o poveste cu flori dintr-o carte de școală primară, i se strânge inima. Este singura mustrare, pe care de dincolo de via o trimite blând acest suflet chinuit de poet, Emil Gârleanu un uitat? Dacă socotim după acest biet mormânt, pe care niciun ministru nu s'a gândit să ridice o piatră cuviincioasă, da. Iară dacă deslușim în stringerea de inimă a trecătorului această umilă tristețe, pe care o porți neștiuta lucrurilor mici și oamenilor dragi, atunci vă dați seama de ce comemorarea lui nu face altceva decât să dea glas unei afeceji adevărate.

În economia culturală a Sămănătorismului Emil Gârleanu reprezintă o linie dreaptă de muncă. Mișcarea, ce deslănțuise cea mai pasionată și mai violentă discuție, polemica cea mai dărză din câte scurta noastră viață culturală modernă cunoaște, n'a izbutit să-l îndepărteze pe omul acesta hun dela calmul lui. Înțelegea superioritatea muncii tăcute și convinge asupra cuvântului violent și a gestului brusc. Temându-se să nu fie câștigat de larma cafenelei și patima stearpă a polemicei, a rămas în târgul lui de provincie să facă acest lucru neînchipuit de greu și neprețuit de frumos: o revistă. Când îți vă ce înseamnă pentru un oraș mic, depărtat de viața agitată și vie a teatrelor și concertelor, o foaie săptămânală deasupra căreia inteligența și râvna potolită a unui poet veghează. Nu, desigur Gârleanu nu poate fi socotit printre „luptătorii” sămănătorismului, desigur n'a înțeles niciodată acest curent cultural, de care era apropiat, în înfățișarea lui politică, dar înțelesul muncii lui depășește orice străduință. Pentru că este reconfortant devotamentul omului acestuia, rămas între târgoveți și prieteni modști, să întemeieze o tipăritură, să însuflețească energia intelectualilor ratați, să-i intereseze de altceva decât socotelile mărunte ale meseriilor lor și să țină deșteaptă în mijlocul lor dra-

gostea pentru carte și cuvânt scris. În clipa când un istoric cultural va încheia definitiv capitolul sămănătorismului, munca lui Emil Gârleanu va trebui prețuit în ciuda modestiei și a liniștii lui.

Să recunoaștem însă, că nu prin aceste calități, ce îl îndrituiesc la o pagină mică de istorie culturală, rămâne Gârleanu încă în amintirea noastră. Curentul, care l-a cuprins și pe el, e de atâta vreme sfârșit, urmele lui atâta șterse încât un nume, legat numai de soarta ideologiei sale, e sortit uitării de totdeauna. Dar Emil Gârleanu a știut să aducă în buchetul de flori uniforme, decretat de estetica sămănătorismului, două trei tulpini subțiri de floare albă, pe care atunci era singur să le dăruiească. Pentru grația lor amănunțită, pentru umila lor frumusețe, din proza lui Gârleanu, această carte ce se cheamă trist „Din lumea celor, care nu cuvântă” rămâne proaspătă încă și bună.

Deobiceiul comemorările readucându-ne în atenție lucruri, altă dată iubite, prilejuesc dezamăgiri. Vă amintiți, câte discuții au ținut să dovedească — acum vreo doi ani — bătrânețea poeziei lui Cerna, păcatele ei astăzi evidente, lipsa de originalitate și expresia ei depărtată de artă? Revizuirile în literatură sunt deobiceiul violente. Uiti un timp anumit o carte și — târziu — după ce o răsfoești descoperi decodată că ce ai iubit în ea ținca mai mult de dispoziția ta sufletească, decât de calitățile ei, mai mult de emoția momentului, decât de arta paginii. Deaceia rărfurile îmbătrânesc mai repede decât oamenii.

Cu Gârleanu, credeam, se poate întâmpla același lucru. Aproape toți maeștrii sămănătorismului sunt astăzi în cea mai mare și — pe vremuri — mai admirată parte a lor, ilizibili. Lucrul nu este chiar greu de înțeles. Sunt scriitori, care și-au îngăduit — ce zic? — și-au impus în scrisul lor o atitudine de etică națională și revoltă socială. Inspirație, care trece cu momentul ei și lasă fără conținut sufletească pagina. Dacă totuși între cuvinte o emoție adevărată s'a închis, precum un gând între lamele subțiri ale penitei, târziu, ericât de târziu se va găsi cineva să o afle și să o trăească încă odată. În proza lui Gârleanu, care dealtfel singur n'a uitat atunci simpla chemare a cuvântului, minunea s'a întâmplat. „Din lumea celor care nu cuvântă” se poate citi, fără concesii și fără dezamăgiri. Se poate mai frumos elogia astăzi? Nu e o carte bună; e mai mult și mai puțin decât atât: e o carte

frumoasă. Și nu știu câte din cărțile ceasului ei ar putea primi acest adjectiv, spus cu deplină sinceritate.

Lira modestă a lui Emil Gârleanu nu avea coarde puternice, răscolind patimi, cuprinzând strigăte și măgind rezonanța unei dureri sau a unei mari bucurii. Avea doar sunete mici, de expresivitate simplă, de mare amănunțime sufletească, lăsându-se eucerită de detaliu și trecând peste sentimente puternice, fără să le prindă glasul. Era acest om la el „acasă” între găze și ierburii, între copaci și liniști, atent la viața tehnică a furnicii, mirat în fața unei tulpini înalte, calm și blând în seri moldovene, în peisagiul țării acestora, cu rotunjimi de colină și de inimă. Gârleanu a fost pentru proza românească a ceasului său ceea ce în poezie a fost St. O. Iosif. Poveștile bune ale lui au un corespondent fericit în lirica de atunci: cântecele de leagăn.

Comparațiile falsifică mai totdeauna o judecată, pentru că niciodată nu se pot stabili între două lucruri raporturi precise determinate. Totuși, nu vă urmărește ca un cuvânt, care ți-ar fi drag, dar te co-dești să-l spui, numele lui Francis James, oricâte ori vi se întâmplă să deschideți paginile simple ale lui Emil Gârleanu? Spunem lucrul acesta cu o atât de vagă înclinare încât orice obiecție ar fi nedreaptă. Dar miniatural, emoționant și bun el este totuși pentru noi amintirea celălalt.

Moartea lui Emil Gârleanu a fost tăcută. Un desnodământ scurt al unei vieți de tristețe egală. Se pare că viețile tuturor oamenilor noștri dragi, care au murit înaintea războiului, s'au stins tremurate la apropierea unui cataclism, ce nu încăpea între pereții subțiri ai inimilor lor. Numai Carageale s'a prăbușit robust și puternic, admirabil în imensa lui putere de viață răpus fără înțeles. Ceilalți — Iosif, Anghel, Chendi, Gârleanu — și-au culcat fiecare capul pe o inimă tristă și au așteptat în gerul morții. Anii ce aveau să vină erau prea asprii pentru ei.

MIHAIL SEBASTIAN

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Em. Gârleanu s'a născut la Iași în ziua de 5 Ianuarie 1878.

Tatăl lui era colonelul Emanoil Gârleanu. Școala primară a făcut-o în Iași

1900, când a' fost înaintat la gradul de sublocotenent activ.

Dar armata nu l'a putut reține de cât 6 ani; și-a dat demisia și s'a căsătorit.

Em. Gârleanu în 1900 când a fost înaintat sublocotenent activ, cu prietenii

săi scriitori, M. Sadoveanu și N. Dunăreanu.

la școala No. 2 din Sărărie; apoi după 4 clase de liceu a intrat în calitate de

Vire de artist, nu s'a putut împăca cu rigurile vieții de militar. Când a de-

„cu Octavian Goga, Ilarie Chendi și un prieten comun.

de militar, la școala militară din Iași unde a terminat liceul.

După aceea a venit la București și a urmat cursurile școlii militare de infanterie din Dealul Spirei până în anul

comisionat din armată era locotenent în regimentul 12 infanterie din Bârlad.

Ca ofițer la Bârlad, a scos revista „Făt-Frumos“.

La Iași a colaborat la ziarul „Eveni-

mentul“, și la „Arhiva“ profesorului Xenopol.

A mai colaborat și la „Convorbiri literare“; — „Convorbiri critice“ (era chiar secretarul de redacție) la „Flacăra“, apoi la „Tribuna“ din Ardeal și la „Luceafărul“ etc.

Em. Gârleanu a înființat „Societatea Scriitorilor Români“, al cărei prim președinte a fost.

Primul său volum a fost „Bătrânii“ după care au urmat: „Cea dintâi durere“, „Într-o noapte de Mai“, Nucul lui Odobac“, „Din lumea celor cari nu cu-

Luându-și rămas bun de la soția și fetița lui: „Rodelul mic e supărat că tatău pleacă la război“.

29 Iunie 1913:

vântă“, „O lacrimă pe-o geană“, „Priveliști din țară“, (Insemnări).

Mai sunt netipărite 2 volume, cari vor vedea lumina tiparului în curând, sub îngrijirea devotatei sale soții, d-na Gârleanu.

În ultimii ani ai sbuciumatei lui vieți Emil Gârleanu, a fost timp de aproape 4 ani, directorul general al Teatrului Național din Craiova, pe care l'a reorganizat scoțându-l din apatia și dezordinea în care căzuse de ani întregi. A muncit mult, s'a expus mult, până când boala lui de rinichi s'a agravat și-a fost nevoie de o intervenție chirurgicală urgentă. Pe atunci se afla în căutarea sănătății la Câmpulung în Muscel. A murit la 2 Iulie 1914, din cauza operației ce i s'a făcut la rinichi. Cât timp a stat la Craiova, Gârleanu a reorganizat și revista „Ramuri“, care apărea sub îngrijirea sa.

G. S.

p o e z i e

STEFANIA ZOTTOVICEANU

NOCTURNĂ

Cerul scutură mărunte flori de mană
Peste întunericul durut al nopții;
Căinii de aramă-ai sorfei
Se târăse aduvmecâni a rană.

Ingeri morți, pe năvălile tăcerii,
Trec cădelnițați de adieri;
Crini de ceară grei pe pieptul verei
Prohodesc un drum spre nicăieri.

Total trece 'n pânza vremii vie,
Lumile din temelii se clatină,
Ca un slânt încremenit în platină
Gândul meu doar, stă acelaș jie.

IOAN GEORGESCU

S T I H

Scriu, să-ți amintești de pragul unei serii albastre...
în calmul umbelor târzii... ce răspundeau departe
fintinele ochilor tăi — sălaş de adormire
pentru fărmii sufletului meu — potire desarte.

E mult de-atunci!... și încă o mângăiere în osteneala
unui gând ce-asteaptă pînă în sfârșit, cuvîntul tău.
Cum ai plecat, cu liniștea iubirii prinsă'n pleoape —
o minare de vînt — mai învălură jerbii de lumină pe ape.

Vreau să-ți amintești de pragul unei serii albastre...
ca o candelă aproape stinsă — în care pîlpîie pastiu
de vremuri ce nu sunt. Mai împede vîd clipa
desprinzându-se din lut — când visu-și scutură aripa
în ecouri grele...
Scriu, să te reîntorci în pragul unei serii albastre.

N. MILCU

GROPAR

Aseară am culcat un copil într'un leagăn
(Căruia oamenii îi zic mormânt)
Așa de frumos a adormit copilul,
Fără țipăt, fără plîns, fără cuvînt!

Pe urmă am cîntat — cum cîntă groparii —
Un cântec de pe când și eu eram mic
Și am văzut cum, cu beteala pe umeri,
Un inger a zburat de pe un dric.

Acuma visez — că și groparii au vise —
Și îndrăgostit sunt de ochii unei moarte
Fiindcă printre genele întredeschise
Ei parcă privesc departe, departe...

Și plîng, cu capul răzmat de lopată,
Și cerul îmi toarnă lumină în minte,
În noaptea asta-adîncă, — pentru ea
Voi fura toate florile de pe morminte.

I. VANIA

AI FOST MÂHNITA...

DOMNIȚEI MORARU

Ca negura ce crește din fund de văgăuni,
Creștea tristețe neagră pe-ai sufletului zori,
Cu ridicări de gânduri în zboruri de lăstuni,
Pe ochii tăi de umbră, de rouă și de flori.

Îți tremură în glasul cu suspinări de vînt
Un plîns de violină amar, nelămurit:
Durerea'năbușită în mână de pămînt
Involbură'n potire de vis înmugurit.

Eu îți simțiam pe buze, cu aripi de suspin,
Amarul mîhnire plînd și înfiorat,
Toț sufletul, spre tine, voiam să mi-l înclin,
Otrava 'ndurerării s'a șterg c'un sărutat.

Dar m'a oprit minunea ce glasul tău purta:
Mi s'a părut voalul pe umeri, fluturînd. —
Că e coborîre din cer deasupra ta,
Și-am pășit alături, cu ochii lăcrămînd.

CICERONE M. THEODORESCU

FĂGADUELI

Trăind, alături totdeauna mie,
Tu nu vorbești cuvintele.
Cu chibzuire, înăuntru-le
Pui încă o vecie...

Eu asuprit lăuntric de îngheț
Strălucitoare, calde și de pref,
Le-am adunat, m'am încălzit, le risipii.
M'am așteptat, nu te-am știut iubi.

În codrii singuri unde mă îndreptii
Am plîns nerăsbunat: — de ce așteptii?...
Și ostenit, ca arcu ce-a vibrat,
După săgeată timp îndelungat.

Intorci trimisele spre cer cuvinte,
Le întorci, din arcu sborurilor sfinte.

Cu griji, în gol, ca într-o genună strîmtă,
Din vârful de granit albastru pieri
Ecoul, singur: pentru tăcere...
Și soim fîmînd, rotește, să te simți.

Tu nu vorbești. Cuvintele
Le lași, să-mi sângere pe buze, calm.
Dar vreau și-ți voi nălța cumintele
Tăcerii împăcate psalm.

MIZANTROPUL

Molière

G. F. GESTICONE

Când s'a cunoscut întâia oară „Școala femeilor“ în traducerea d-lui G. Gesticone a fost în cercurile scriitoricești o adevărată surprindere. Spiritalitatea, grația și cursivitatea lui Molière erau redată cu o artă consumată în versificația românească. „Școala Femeilor“ înseamnă fără îndoială cea mai bună traducere românească a unei lucrări dramatice în versuri.

După un lung răstimp, d. Gesticone a început traducerea „Mizantropului“. Dăm azi un fragment al capodoperei lui Molière, în versiunea acestui strălucit traducător.

SCENA I-a

Filint, Alcest

FILINT

Ce s'a întâmplat ? Ce este ? Cum... ?

ALCEST

Lasă-mă te rog.

FILINT

Dar spune-mi, ce te face să stai ca un bulldog... ?

ALCEST

Ci lasă mă în pace, și du-te la plimbare !

FILINT

Ascultă-mă, că vorba nu are supărare.

ALCEST

Ba pentru mine are, și nu vreau să ascult.

FILINT

Tu cauți veșnic ceartă și-ți faci din ea un cult.
De-aceia, ca prieten, doresc a-ți arăta
Că nu'nțeleg...

ALCEST

Prieten ? Eu ? Crede-o dumneata !
E drept că pân'acuma prieten m'am ținut,
Dar astăzi, după cele ce ochii mi-au văzut,
Eu îți declar în față că nu-ți mai sunt amic
Și n'am ce să mai caut în sufletul tău mic.

FILINT

Dar am făcut vr'un lucru ce te-a jignit pe tine ?

ALCEST

Ai trebui să-ți crape obrazul de rușine ;
Ai săvârșit o faptă mai mult decât murdară,
Și orice om integru s'ar face foc și pară.
Te văd vorbind cu altul și dându-i mărturie
De nesfârșită stimă și caldă simpatie.
Te văd îmbrățișându-l, te văd apoi făcând
Oferte, jurăminte și protestări; iar când
Îți cer relații despre acest bărbat de seamă,
Descopăr cu uimire c'abia știi cum îl chiană,
Când pleacă, nu-ți rămâne nici pic de sentiment
Și îmi declari că-ți este complet indiferent

Ia naiba ! Îți descoperi un viciu odios
Când una spui în față și alta spui în dos.
De m'ar fi pus păcatul să fac așa ceva,
Eu, domnule, de scârbă, pe loc m'aș spânzura !

FILINT

Atâta gravitate nu cred să aibă cazul :
Gândește-te, și poate vei revoca uzul
Deplânge-mă că nu am un caracter de stâncă,
Și ngăduie, stăpâne, să nu mă spânzur încă.

ALCEST

Ce glume deplasate, ce spirit indigest !

FILINT

Dar, serios, răspunde, ce vrei să fac, Alcest ?

ALCEST

Să spui doar adevărul, și să urăști minciuna,
Cu sufletul pe buze să fii întotdeauna.

FILINT

Când cineva te strânge la pieptul lui, e drept
Cu aceeaș infocare să-l strângi și tu la piept ;
Când vezi că el îți face oferte, jurăminte,
Săi faci și tu la rândul-ți, chiar dacă știi că mințe.

ALCEST

Nu, mie îmi repugnă sinistrul procedeu
De care se servește mai toată lumea; eu
Urăsc acele scheme și strâmbături pe care
Le fac toți amatorii de protestări flecare,
Toți profesioniștii frivolei acolade,
Toți distribuitorii de complimente fade.
Toți cei ce au această comună trăsătură
Că pun pe-aceiaș treaptă un om și-o secătură.
Cum poate să te'ncaie un om ce vrea să spue
Ca nimenea ca tine pe'nțreg pământul nu e,
Iar după ce ți-aduce elogii, osanale,
Îi vezi că se închină și unei pușlamale ?
Nu, nu, vei recunoaște : o conștiință trează
Disprețuește stima ce se prostituează.
Și n'o apreciază nici cei înfumurați
Când văd că sunt și alții la fel considerați
Nu se imparte stima în drum, pe la netoți.
Și nu stimezi pe nimeni când îi stimezi pe toți
Tu, dând acuma mâna cu ceilalți pigmei
La dracu!, te înlătur din rândul alor mei;
Nu-mi trebuie nici stima, nici vasta ta iubire,
De vreme ce nu știe să facă osebite.
Căci eu nu pot să sufăr a fi, așa cum ești,
Universal prieten al speței omenești !

(Traducere de George Filip Gesticone)

SUBIECT DE ROMAN

LUCREȚIA PETRESCU

Când a spus vărului lui, că a venit la țară pentru liniște și aer, Andrei Pascu a mințit. Alt ceva căuta dânsul. Era scriitor proaspăt. Avusese un frumuseț succes de teatru, scrisese un destul de gustat volum de versuri — și acum îl urmărea gândul, să scrie un roman. Dar nu un roman luat din lumea lui din București. Dorea altceva. Citise de curând: „Les paysans” a lui Ladislav Reymont — și ar fi dorit să istorisească și dânsul tot așa ceva: puternic, masiv, brutal. Căuta dar la țară un subiect de roman. Subiect plin — încărcat de patimi vijelioase ca puhoarele deslănțuite. Capitale de sărăcie și lăcomie, răsvrățiri și omoruri făcute cu sapa pentru o palmă de pământ. Pagini de dragoste nemeșugite, dar cu atât mai puternică și mai neînfrântă.

Și pentru toate astea venise dar la țară.

Peste o săptămână însă e dezorientat complet. Satul liniștit își trece viața fără nici o faptă mai de seamă.

E primăvară. Inadins a ales Andrei Pascu vremea asta a reînvierei, a răscolirii tuturor sevelor. Nu vede, nu aude nimic.

Bărbații plină de cu ziuă la câmp, la muncă. Femeile își fac de lucru pe lângă casă. Și-n toate curțile-s zarzări înfloriți, boboci, pușorii proaspeți, ținete de copii în leagăn. Pe lângă mamele lor sburdă vesel mâinii și mieii. Iar în luncă spre seară se înfiripează dragostile.

Peste tot renaștere și viață molcomită.

Și asta e tot ce a văzut în sat Andrei Pascu o vreme.

Fi cum? S'au sfârșit atunci toate dramele rustice de dragoste și ură?

Nu mai sunt răpiri, nu mai sunt fete frumoase din pricina cărora să se ucidă toți flăcăii?

Și logofeții boerești, cari în toate romanele, necinstesc fete, au dispărut și ei?

A întâlnit meru flăcăi chipeși și fete curățele. Ba vre-o două ar putea birui ori când pe surorile lor din București — la vre-un concurs de frumusețe. Și totuși nu s'a înjunghiat până acum rivali geloși — din pricina lor.

S'au pus de către părinți — pașnic la cale câteva nunți. Mai târziu spre toamnă. Până atunci multe din viitoarele mirese s'au și mutat cu alai în casa soților de mâine, unde își fac ucenicia de tinere gospodine sub supravegherea aspră or domoală a soacrelor. Și lăutarii tocmiți uncori pentru nuntă, au să cânte mai întâi la un botez.

Atunci asta e toată viața dela țară? O liniște apăsătoare închisă peste tot ca o pânză cenușie?

S'a dus pe la cărciumi și a vorbit cu drumeții, la fântâni cu flăcăii, pe la porți cu femeile. N'a aflat nimic de seamă.

Că au dus-o pe Ilina dăunăzi la spital mai moartă... Bărbatul e beiv, femeia arțăgoasă. Încăierare... Un simplu fapt divers.

Că Nastasiei i-a murit bărbatul împuns de taurul primarului... O întâmplare nenorocită.

Uite-o pe Nastasia. Vine dela câmp. Femeie voinică. Ea poartă acum plugul, iar

flăcăiașul mai mare mână caii. Parcă și-au uitat de mort. Dar nici nu au acum vreme să plângă. Rămâne ogorul paragină.

Ei dar și oamenii ăștia ce fel de suferințe au? Ară, seamănă, muncesc și se reproduc. Patimi, sentimente, suferințe dureros ascunse... Nimic? Are să plece din sat cu mâna goală. Nu și-ar fi închipuit asta. Până și mult trâmbițata și atât de exploatarea sărăcie — subiect din care s'au hrănit toți scriitorii — nici accia nu există?

Vede în toate curțile porci, ce abia își dau grăsimia pântecului, vaci cu ugerul mustind de lapte. În fiecare casă la prânz și seara forfote aburind cald — în ceamure mămăliga. Și un furnicar de copii grăsuți și murdari mușcă lacom dintr-o bucată de pâine — nu tocmă neagră.

Dacă descoase amănunțit ne Voicu o pe Catrina, aude vorbind de biruri..., perceptor..., un cal furat..., o vacă bolnavă... Atât.

Ba într-o seară a surprins la cimitir bocetul cântat al unei femei. Ii murise pe iarnă copilul. Când s'a apropiat Andrei, femeia s'a sculat greoi de jos ștergându-și ultimele lacrimi. Are să uite repede. E însărcinată iarăși. Din durerea ei nu se poate face un roman.

Dar într-o zi totuși a fost găsit subiectul. I-a fost înfățișat, povestit. Și nu o întâmplare izolată, ci o viață întreagă trăită nemernic, sfârșită tragic — aci în sat în liniște asta molcomită. Nu se mai poate plânge, că nu e îndeaș de trăit romanul. Mai încărcat de cât l'ar fi dorit poate.

A văzut într-o dimineață un grup de femei în curtea unei case. Adică pe bătașuri în fața casei. Nu era nimic îngădit, ca să se poată numi curte. S'a apropiat și dânsul, a întrebat ce s'a petrecut — și o femeie i-a spus, că a murit în ajun Andriana văduva lui Ilie.

A murit o femeie! E poate tânără. Ar putea fi interesant. Se apropie și intră.

Moarta — salbă, desculță, pământie și cu un pântec enorm e întinsă pe lavită în singura odaie.

Ii poți zice odaie? Abia acum Andrei Pascu privește bine casa. Au trăit aci oameni? Au ernat aci? Ce fel de pereți și ce fel de casă e asta? Odaia și o tindă. Dar tinda e tăiată pe din două de sus din aconreșul de stof, până jos la pragul unde ușorul lipsit de ușă e tăiat și el exact în două.

Femeile îi explică: Casa a fost la doi frați. A lui Ilie — bărbatul moartei și a lui Vasile. Și-o făcuseră amândoi, ca să stea fiecare cu nevasta într-o odaie. Dar nu s'au înțeles femeile. Și după ce a murit Ilie — frate-său Vasile meru a cerut Andrianei jumătatea lui de casă. N'a avut femeia cum să i-o dea și nici de unde să-l despăgubească: și atunci Vasile ast toamnă a venit mănios și a tăiat cu toporul și fierăstrăul — casa drept în două. Și-a încărcat apoi în căruță lemnele, grinzile, ușa, fereastra și stuful. Iar Andriana a rămas cu odaia și o jumătate de tindă în care bate ploaia și vântul.

— „Și a ernat așa?”

— „Poi firește. Ce era să facă? Încotro să se ducă? Poate chiar din pricina

asta i s'a tras și moartea, că ast iarnă pe gerul acela năpraznic — ea și copiii!”

— „Are și copii?”

„Poi cum nu. Are trei. Adică atâtea n-au mai rămas. Sapte a avut. Că tare fără noroc a mai fost și biata femeie!”

— „I-au murit ceilalți copii?”

— „Murit, murit săracii. Măruco, ia vin încoace! Iacă fetița asta și băiatul de colo sunt copiii moartei. Și-s gemeni. Cu ei se mai ajută femeia, că de o lună donă — de când zace neclintită pe lavită... Ceilalți isi duși, Vlad e la stăpân și ceilalți patru — toți lângă tată-său la umbră, la cimitir!”

— „Și copiii ăștia... La veniți încoace! Zici că îngrijeau de toate, așa de mici?”

— „Ii is mititei săracii. Dar i-a îmbătrânit nevoia. Celalt — de-i la stăpân — cum știe să slujească și n'are decât vreo zece ani?”

— „Zece ani? — la stăpân?! Și ce poate sluji?”

— „Știe de toate acum. El duce greul. S'a învățat. Dacă n'a avut tată! Războiul le-a mâncat bieții norocul.

— „A murit în război tată-său?”

— „Nu. Nici măcar atâtea noroc n'a avut Andriana.

Să-i moară bărbatul acolo, să capete și cu un ajutor ca alte văduve. A venit Ilie acasă întreg, nevătămat. Noi femeile cu bărbații mai beteji rămneam la Andriana. Dar a venit slab. Slab de tot. Și tusea. A mai trăit două luni acasă.

— „Trei lel-ți Marină.

— „Trei? Așa-i Ioană trei. A murit după Sân Petru. A cheltulit nevasta și a vândut tot ce a avut, ca să-l caute și să-l îngroape. A rămas cu șase copii mici și însărcinată cu al șaptelea.

— „Și i-au murit patru? De ce?”

— „Apoi trei mai mult de foamete au murit, să mă credeți.

— „De foamete?!”

Andrei Pascu face ochii mari. Nu vine a crede. În odaia moartei — într-un colț stă grămada de porumb. Un puiel guță pe la ușă. Câte-va bucăți înegrite de carne afumată spânzură de grinză. Vre-o șase găini scormonesc gunoii curței.

„Zău de foamete. Nu-i așa Ioano?”

— „Așa-i zău. Că san prăpădit mulți nevoiași atunci!”

— „Dar când s'a petrecut asta frate! Că doar citește și eu gazete!”

— „Poi domnișorule asta n'o fi scrisă. Că nici nu-i așa lucru mare. Dar matale îți mai aduci aminte de secetă și lipsa de acum trei ani? Când ne-a dat dela pe măriie făină și porumb adus din... cum îi zice soro târgului de unde zicea pe măriu, că a adus făină?”

— „America lel-ți Marină.

— „America, da Dar până să ne dai porumbul, câtă lipsă am dus! Cei mai la stăruți vindeau vite și cumpărau pe măriu. Dar Andriana cu șapte copii și nici vite, nici țoale — nimic. Ce ar fi putut să vândă? Punea și ea la foc câte u terci subțire, subțire. Și nici acela în toate zilele. Toca ștevie, urzici — culese de pe șanțuri și fierde doar cu sare. Și când

punea strachina pe masă le spunea copilor mai mari: „Voi sunteți mari, mai puteți răbda. Lăsați pe cei mici, să se sature. Și răbdau vai de ei. Ajunseseră — fata flinca și cu băieții slabi ca niște sfinți. Le luceau numai ochii și albul dinților. Când au dat căldurile zăceau toată ziua la soare scuturându-se de friguri. I-a îngropat într-o lună pe câte și trei. N-avea Andriana nici scânduri de cosciuge. Și-a lărat lavetele care le mai avea în casă.

— „Dar văd, că nu-i lipsea acum mănăcară. Uite porumb, slănină.

— „Apoi anul ăsta s'a făcut porumb slavă domnului. Și poate că se mai descurca și ea săraca, de nu era întâmplarea cu casa — cu vrăjmașul de cumnată-său.

— „E și Vasile nevoiaș le-lă Marină.

— „Or că de nevoiaș să fi fost, dar să tai în casa femeii?... Dacă ar mai fi așteptat barem un an, poate l-o plătea și nu s'ar fi prăpădit săraca și nu i-ar fi înghețat ast iarnă mândrețea aceia de fetiță.

— „Cum? Ce fetiță? Cum i-a înghețat?

— „Apoi nu vezi D-ta peretele ăsta? Nu mai e perete. E pământ și bălegar cărat de oameni ast iarnă. De milă. Că dacă i-a tăiat cumnată-său casa — precum vezi — s'a cuibărit femeia așa cum a putut în odaia asta, cu porumbul într'un oală, cu copiii într'alut. Dar când a fost ierful acela marele — casa neproptită bine — s'a năruit la o parte și i s'a dărmat peretele și soba. Acum ce poți face iarna? Au sărit oamenii, le-a fost milă de dânsa și au pus — cum vedeți — pământ să tină pân în primă-vară.

Dela întâmplarea asta i s'a tras și moartea femeii, că în gerul acela de foc, căra și dânsa pământ înghețat, să facă la loc peretele, să-și adăpostească copiii.

— „Și cum i-a înghețat fetița?

— „Stai să vezi. Era cam bolnavă mîrîica. O fi ajuns-o și pe dânsa atunci gerul. Că până să cărpească la loc soba, făceau foc jos pe pământ în mijlocul odăii. Mai mult fum decât căldură. Vai de capul lor! Acum cărpiase Andriana peretele și pornise într-o zi la moară. Lăsa fetița cam bolnavă — dormind pe lavetă lângă peretele dres și-și luase ceilalți doi copii cu dânsa. Gemenii. Fiecare cu trăsura de porumb în spate. Andriana singură mai cu nu l'ar fi putut duce. Că nu mai era zdravănă. Abia se mai țara de ici năuă colo. Se umflase — să ertați et o butie. Și gemea. Noi o mai radeam uneori: „Tu Andriano, ai fi însărcinată!”

— „Ne-am făcut păcat le-lă Marină.

— „Păcat zău. Mare păcat. Că era înărcinată cu moartea bîta femeie.

— „Si fetița?

— „Ei așa-i. Imi uitai vorba. Cum și-o făcui loc pustuiul de vânt prin peretele răpît — nu știu. Dar când s'a întors femeia — cogeamite spărtura și fetița acoptată cu zăpadă; — rece, moartă.

— „Săracu! copil!”

— „Nu-i așa domnule? Ne-am cutremurat toți din sat. Atăta urgie și blăstăm pe capul femeii. Și n-avea în casă nici bărel de luminare. Satul i-a îngropat fetița. Apoi i-au dres oamenii iar peretele răpît și i-am cărat cu toții din ale mîndreții — fiecare ce-am putut. Să nu se mai stucume atăta, să nu mai muncească. Să ste acasă, să zacă liniștită. N'ai văzut și lăa? Noi de când am isprăvit slăninele

și ea tot mai avea vre-o trei bucăți în grindă.

— „Târziu ați ajutat-o. Nu i-a folosit prea mult.

— „Am văzut și noi că e târziu, dar ce mai puteam? Așa e făcut omul. Trebuie să sângerezi tare, ca să-i fie milă. Și apoi — pustia de treburi. Când mai ai răgaz? Iacă n'am dat pe la Andriana de ieri dimineață. Nu gîndeam să se sfârșească așa repede. Ii adusesem un blid de lapte. M'a cunoscut. I-a părut bine de lapte. Aseară — spun copiii că s'au culcat lângă dânsa. Blidul neatins — tot acolo — și Andriana rece. Ce știu copiii? Au crezut că doarme. S'au ghemuit lângă dânsa sub pătură. Unul deoarte, unul de alta au încălzit-o toată noaptea cu trusoarele lor. Și de nu veneau astăzi, copiii se culcau și diseară lângă moartea alături. Iacă și părintele! Măruco, Măruco, ia vino încoace! Unde umbli tu fată? Stai aci și să începi. Și bocești și tu, că mamă ți-a fost și șade rușine.

Câteva femei au și încercat bocetul pe un ton jalnic de cântec. Marină — cu ochii ușați îngână docil vorbele și tonul.

În odaie moarta își întinde picioarele desculte mai lungi de cât laveta, pe care-i așezată. Măinele încrucișate abia cuprind pantecele, care parcă crește mereu ca un aluat dospit.

O femeie bătrână cu o creangă înfrunzită alungă două muște verzi, care se rotesc în cercuri bâzâind lacom deasupra ochilor întredeschși, deasupra gurei ușor căscate a moartei. Cu aceiași creangă înfrunzită și cu nesfârșite ocări alungă acum bătrâna și purcelul, care a năvălit flămînd spre grămada de porumb. Câteva fire de busuios într-o ulcie, o cațue cu tîmăc aprinsă nu reușesc să copleșească mirosul duceag-grețos de hoit.

În curte grupul de femei se mărește întruna. Părintele rumen și gras s'a oprit o clipă lângă ele. Vorbește încetșor, urmea, care dă afirmativ din cap și încearcă îndată să momească cu o mână de porumb — vre-o două găini din curte. E probabil plata pentru slujba părintelui.

Purcelul are să plătească cosciugul.

Și copiii?!

Au trei Pascu nedumerit se îndepărtează.

Ia cu el imaginea din urmă. Moarta singură în odaie cu cele câteva muște așezate în sfârșit în liniște la colțul gurei. Părintele, care își pune patrafirul și-și șterge sub potcap suvițele de păr murdare și înădușite. Fetița moartei întovărășind și ea bocetul cântat al femeilor. Și băieșul voios ținând strâns în brațe cele două găini prinse. Iată-l plecând spre deal cu ele. Le duce preotesei.

Andrei — cu o nelămurită apăsare pe suflet — se îndepărtează cât mai mult de casa moartei. Dar statornic de pașii lui se ține și gândul: Ce au să se facă acum copiii gemeni? Au să fie dați oare unchiului, care lea tăiat casa?...

Totuși acum poate pleca la București. A găsit ce căutase. Căci în sfârșit povestea Andrianei e o comoară pentru un scriitor. Am subiect atîta de plin, atîta de trăit! Cu oarecare adaugiri și descrieri pe care le are de pe acum în minte, ar avea material pentru două volume. I se pare că vede însirarea capitolelor. Romanul e ca și făcut. Nu are decât să-l scrie. Și-a cumpărat câteva carte.

Atunci a văzut însă că nu e ușor. Credea, că nu are decât să fixeze pe hîrtie ceea ce a văzut și i s'a spus. Se străduiește să povestească simplu și firesc, cum i s'a povestit — viața și moartea Andrianei. Dar nu e mulțumit. Fiecare pagină, când orecitește — e o pagină de melodramă greoaie, încărcată și mai ales neverosimilă. Firește neverosimilă.

Văduva aceea cu șante copii, foamea, gerul, casa tăiată, copiii înghețat, moartea desculță și copiii orfani! E în adevăr prea mult. Mai multă suferință decât poate să cuprindă. foile unei cărți cuvințioase. În definitiv subiectul acesta de roman depășește limitele tragicului permis.

Păcătuește printr-o îngrămădire exagerată de drame. Și bunul gust spune, că și în literatură ca și în orice, trebuiesc evitate exagerările.

Și povestea vieții și morții Andrianei — poveste cu totul adevărată — a rămas neutilizată. Andrei Pascu prins iarăși de vraja vieții bucureștene s'a apucat să scrie și puțin să-și trăiască un ușor roman de dragoste.

FEMEEA ADULTERĂ

EDMOND FLEG.

Miriam și Noemi erau două surori gemene.

Fruntea lui Miriam avea albeața zăpezii de pe piscurile Libanului; fruntea lui Noemi, palcarea lunei când lucește printre ramurile terebinților. Ochii lui Miriam, strălucesc în genele lor de abanos ca și aurul lui Parvaim; aceia ai lui Noemi păreau două perle de chilimbar în inima nopților profunde. Părul lui Miriam era reșcat ca pâinea care fumegă în cuptorul brutarului, acel a lui Noemi, roșcat ca fierul, care se stinge pe nicovale fierarului.

Asemenea a doi palmieri ce se leagănă în grădinile din Jericho, asemenea a două căprioare cari se oglindesc în izvoarele din Engadi, Miriam și Noemi erau două surori gemene.

Însă în trupurile lor, sufletele lor nu se asemănau de fel. Căci, în căminul soțului ei, Noemi rămase curată, țesând lână, sau torcând pâna de în; însă, în patul soțului ei, Miriam era pângărită de visuri vinovate și de dorinți desfrânate.

Și aceasta se întâmpla când Templul era încă sus pe înălțimile Moriahului, plin de cântecele dimineții și serei și-și îndrepta spre cer, la focul jertfelor, coloanele sale de fum, de balsam și de rugăciune.

Ori, în ajunul Sabatului, Jahir, soțul lui Miriam, venia de la casa Școalei unde învățase toată ziua pe copii lectura Scri-sorile sfinte și teama de Dumnezeu; și iată, pe când intra în casă, crezu că aude în grădina trandafirilor, pași ce se îndepărtau.

Ori, într-o dimineață de Paște, se sculase, pentru a-și acoperi umerii cu mătasea cu ciucuri albaștri și a-și înfășura la brațul stâng filactera. Și iată, pe când se inclina, murmurând Schema, i se pare a zări, în grădina trandafirilor, o manta care fugea.

Ori, într-o seară a lui Kippur, chinuit de o bănuială, făcu păcatul de a părăsi curtea sanctuarului, înaintea ceasului în cari cele trei stele anunță cerului, sfârșitul postului și începutul iertării; și iată că poarta sa e închisă. Și femeia sa întârzie a deschide; și mâna lui Miriam tremura; și vâlul ei pus în grabă, tremura, pe fața ei.

Atunci, alergând și strigând, el scotoci prin casă, de la pivniță până la terasă.

Pivnița era goală, patul era acoperit, terasa pustie. Însă duhul geloziei sufla în inima lui Jahir. Și el bătu pe Miriam. Și o târi de păr, urlând:

— Mărturisește, mărturisește!

Și Miriam tăcea, sub vâlul ei sfâșiat.

Atunci el zise:

— Măine, la Templu, tu vei bea din Apele înecării: dacă trupul tău a fost fără pată, sau dacă carnea ta a fost pângărită, El va arăta înaintea tuturor, Cel-A-Tot-Puternic care vede tot.

Or, din zori, a doua zi, Miriam se duse la Noemi:

— Surioara mea, sunt pierdută! El vrea să mă facă să beau din Apele geloziei! Și eu am păcătuit! Ah! această băutură hotărâtoare făcută de Dumnezeu, ce otravă va fi pentru sângele meu! Și cum vor mai râde ele, femeile

lui Israel, arătând cu degetul fața care va îngălbeni, ochii mei cari se vor stinge, sânii mei plesniți, pântecul meu umflat, soldurile mele putrezite!... Și pietrele, pietrele le și văd, le simt, pe pielea mea, pe oasele mele, pietrele rușinei, pietrele morții, pietrele cari lapidează!

Și Noemi răspunse:

— Pentru că Dumnezeu creă, pentru sufletele noastre diferite, două trupuri la fel, facă să ierte trupul tău pentru sufletul meu: la vâlul meu de hyacint și dă-mi vâlul tău de safran; la cingătoare mea de argint și dă-mi cingătorea ta de aur. Cine ar recunoaște pe Noemi în îmbrăcămintea lui Miriam? Nici femeile lui Israel, nici Marele Preot, nici chiar Jahir n'ar putea ghici că o alta i-a luat locul. Și trupul meu fără pată, susținând proba, va scăpa pe al tău de pedeapsă.

Și iată că, în curtea Templului, având pietre în mâinile lor, femeile lui Israel, stau la rând. Și Marele preot, sub mitra sa de azur, gătit cu pectoralul în care douăsprezece pietre scumpe scilicet și strâns în roba sa în care zăngănesc clopoteii, înaintează:

Sub vestmântul lui Miriam, Noemi stă înaintea lui, alături de Jahir.

El îi smulge vâlul său de safran. Ii smulge cingătorea de aur. Ii smulge legătura care-i ține părul. Ii smulge broderia care-i ascundea pieptul. O acoperi cu un giulgiu negru. Ii strânse bine soldurile cu niște funii de palmier. Ii pune în palmă fără untdelemn și fără parfum, ofranda făinei de ovăz, hrana bestiiilor imunde. Pe pergament, el sorise slovele blestemate. În cupa de pământ, el toarnă slovele pergamentului. Pe slovele pergamentului, el vărsă apa, amestecată cu praf. Și el strigă:

„Bea! Dacă carnea ta n'a păcătuit, această băutură să-i fie miere și aromă! dar dacă minciuna sălășluiește în inima ta și violența în sufletul tău, și dacă trupul tău s'a pângărit în îmbrățișări nepermise, ochii tăi să se întunece! sânul tău să plesnească! brațele tale să se usuce! pântecul tău să se umfle! coapsa ta să putrezească! Și pietrele rușinei și ale morții să cadă ca ploaia asupra ta, în Numele Celui Etern, blestemul oamenilor și pedepsa Cernui!”

Și când el vorbi, se făcu o mare tăcere. Și toți o priveau. Și ea goli cupa. Și fruntea sa își păstra albeața zăpezilor de pe piscurile Libanului. Și ochii săi luceau încă în genele sale de abanos, ca și aurul din Parvaim. Și, ca și un palmier care se leagănă în grădinile din Jericho, și, ca o căprioară care se oglindește în apele din Engadi, ea rămase curată și fără pată, în parfumul inocenței sale.

Și femeile lui Israel, din mâinile lor, lăsară să cadă pietrele. Și ele înconjură pe Noemi, luând-o drept Miriam. Și, sfârșindu-i giulgiul negru, și desfăcându-i funia de palmier, ele îi dădură înapoi vâlul de safran și centura de aur. Și scoborând treptele templului lui David, și mergând dealungul iazului din Siloam, și traversând Curtea celor cari dau la pînă, Târgul de cai, și Piața de pește, ele o însoțiră cu cântece și laude, către casa lui Jahir, în care Miriam sta ascunsă, de teama crimei sale și de groaza remuș-

cărilor sale. Și cum Jahir, rămas la Templu, oferea celui Etern o ofrandă de bucurie în cameră, cele două surori își vor beau în șoapte:

— Iată vâlul tău de hyacint.

— Iată vâlul tău de safran.

— Iată cingătorea ta de argint.

— Iată cingătorea ta de aur.

— Noemi! Noemi, n'ai luat tu inocența ta, odată cu îmbrăcămintea ta?

— Nu, Miriam, greșala ta s'a șters. Uite, eu pun, într'un sărut, iertarea lui Dumnezeu pe fruntea ta purificată.

— Oh! Noemi, parfumul sărutului tău! Gura ta n'a băut din Apele Dreptății? Noemi! Noemi! Cum mă pătrunde parfumul sărutului tău! Dacă este parfumul pedepsei îndepărtate! Dacă gura ta îmi aduce înfașibila mângâiere a blestemelor încă neîmplinite?

— Nu, Miriam, nu. Cel Etern este iertător. De astăzi și pentru de-a pururea, în trupurile noastre gemene, sufletele noastre sunt la fel!

Dar Miriam tremura, când Jahir sosi. Ea tremura, când el căzu în genuchi. Ea tremura, când el murmură:

— Mă vei ierta tu, Miriam mult iubită!

Și iată că, deodată, ea simți că fața sa îngălbenește, și ochii săi se încălzeau în orbitele lor, și sânul ei plesnește, și brațele sale se usucă, și pântecul său se umflă, și coapsa sa putrezește.

Și Jahir se uita la ea cu o privire plină de groază. Și el striga:

— Alergați, alergați, voi femei ale lui Israel! Si să plouă pe capul ei, în Numele Celui Etern, cu pietrele rușinei și ale morții, blestemul oamenilor și pedepsa Cernui!

Și astfel se adeveri cuvintele profetului, care zicea:

— Binele și Răul, le vede pretutindeni, ochiul lui Dumnezeu”.

Trad. t. t.

critica literara

DIN CARNETUL UNUI CRITIC

S'a isprăvit... e, de neînălțurat — sunt critic. Aristare mi-a zis: — Ești critic! E într'adevăr o situație critică. Am vrut să comunic emoțiunea unei strofe lirice unui prieten poet, dar mi-a răspuns cu impuțare: — Cum?! Mai scrii versuri?? Ești critic. Într'adevăr sunt critic!

Am făcut zilele acestea un triaj melancolic. Aveam într'un anume loc 'fel de fel de hârtiufe-proecie cari m'au luat și nu vor mai lua (deorece, vai!, sunt critic) niciodată ființă. Sunt și versuri, de demult se pare acum 9—10 ani când nu judecam aspru această indeletnicie.

O bucată, spre pildă, era 'destinată evenimentului înviorător al primăverii și trebuia să fie comunicată universului chiar atunci. Dar gestația a fost mai lungă decât șederea Proserpinei deasupra pământului și compunerea mea a rămas un fragment inutil. Salvez din coș aceste două strofe:

E deci adevărat că este primăvară!
De-o vreme devenisem foarte senti-
[mental;
Mă-apasă pe suflet a zilelor povară
Și căutam în viață ceva transcendental!

De-o vreme devenisem foarte sentimen-
[tal.

Pe față căpătasem expresii de mumie,
și-adesea am adormit cu capul pe vreo
[carte
(Iac studii serioase pe la Academie
iar noaptea metafizicii pe-aleele deșarte)

și-adesea am adormit cu capul pe vreo
[carte.

Altă capod'operă ar fi fost oportună nu-mai sub zero grade. Însă iarna a trecut iar pe foaia de hârtie au rămas câteva însemnări inactuale, triste ca o construcție lăsată pradă ruinii, înainte de a fi sfârșită.

Din această nobilă compunere, care ar fi trebuit să aibă atmosfera sinistru și pro-vidențială a Corbului lui Edgar Poe, nu merită atenția prosterității decât aceste două terfine.

CEASUL

Iar în perete ceasul în racla lui de lemn
și strânge ale sale rigide articulații
însălmântând tăcerea c'un horcăit
[solemn

CARTI

Pe-un raft, pe vechi volume din Platon
(și din Kant
iernează un păieanjen în aspre meditații
urzindu-și în tăcere un nou sistem
[savant
etc. etc.

Trec printr-o criză de lene ucigătoare și întunecată. O lene sufletească, o *accidia* dantescă chinuitoare. Un scepticism universal, o toropeală neroadă, născute din sila de a cugeta în aceleași forme banale până la desnădejde. Dacă ar fi un nobil *spleen* britanic, vreo melancolie lamartiniană, sau vreo beau-delerian desgust de locuri comune, as simți cel puțin emoția dulceagă a năzuințelor de supra-sentimental pe care o au, imi închipui și fetele de pensien după lec-tura *Visului lui Zola* sau a romanelor lui Rădulescu-Niger. Sufer însă de o nemulțumire terestră fără situațiuni dramatice. Mi-e silă de orarul zilnic, de monotonia alimentelor, de invariabilitatea figurilor omenesti, de căldura apăsătoare, de zbăr-năitul mustelor de servilitatea stupidă a tramvaiului care nu vrea se facă măcar odată, cu mine, un act de independență și s'o ia pe altă stea, spre alt oras, oriunde dincolo de liniile trase dinainte. Oh în privința asta orașul nostru este de o cumi-nenie iritantă. Nu se strică nimic, nu cad lucrători de pe case dela înălțimi ameți-toare, nu explodează niciun arsenal, nu iau foc cartierele, nici măcar o casă, nici măcar coșul dela sechă. Nici măcar nu plouă, ploaie cu cataclisme care să mă-ture câinii și pomii și să smulgă acoperi-surile, nu tună, nu fulgeră, nu se petrece *verbigratia* nici un fenomen sgomotos. Dacă ai urla în acest oraș liniștit între dealurile lui ca o odae de ospiciu capi-tonată cu saltele, nu s'ar produce nici o turburare sonică apreciazabilă. Pentru ca să evit cât mai mult senzația plictiselii, am întârziat orele deșteptării și am apro-piat pe acelea ale culcării, astfel încât a-bia scăpat din lupta cu somnul din care am ieșit, mă apasă somnul în care trebuie să intru.

Ah! de ce nu sunt ca acei oameni su-blimi care-și măsoară munca spiritului cu cronometrul și-și execută comenzile inte-lectuale cu promptitudinea unui brutar?

Acești oameni fenomenali își au notată pe mici foițe de hârtie înalta lor doctrină, pe care la ore fixe din zi o transformă în o-pere nemuritoare, ca aluatul dospit gata în pâine. De ce n'am și eu ca aceste per-soane de elită, încrederea neștrămutată în utilitatea producțiilor mele și case de dis-preț și plictiseală înainte de a le sfârși? Dacă 'aș fi un om cu un grăunte oricât de mic de personalitate nu m'as lăsa in-fimidat de o obicinuință socială care nu-mi aduce nici-un fel de cinste; aș ar-runca haina aceasta banală și aș lucra împreună cu acei salahori simpatici la palatul pe care îl ridică în fața casei noastre. Aș trece mai târziu mândru ca de-o proprietate literară, pe lângă zidul pe care l'am înălțat eu, cărămidă cu că-rămidă, în eternitatea severă și masivă a cimentului.

Să faci o casă, să bătătorești un drum, să îndrumezi o apă, să dăruiești și să sfre-delești o stâncă, să cioplești și să închei o corabie, sunt isprăvi de cari nu voi fi vrednic niciodată. Voi urma însă de a pune vorbă lângă vorbă și fone peste foac, alcătuiind acele fascicule simetrice și sim-patice care formează conținutul biblio-grafiilor și-l cataloagelor de librărie, căci sunt critic, critic, critic. Chiar Aris-tore mi-a zis: — Dumneata ești un cri-tic!

G. CALINESCU

note

STEJAR IONESCU

Cu mari regrete am aflat vestea morții sciitorului Stejar Ionescu moarte de-primant de tragică prin surprinderea cu care a lovit. Ținem că adăogăm ca mă-rturie a prețuirii noastre faptul că în „Cetatea literară” au fost întâia oară remarcate însușirile de atitudine și de expresivitate ale acestui tânăr scriitor.

Paginile date de atunci încoace ne fac să regretăm cu atât mai mult pierderea lui prematură.

Pentru a ușura urmărirea foiletonului nostru, vom da ultimele capitole ale ro-manului în câte patru pagini.

UN DOCUMENT FOTOGRAFIC

TOT RECORD „NOUA GENERAȚIE“

de MIRCEA ELIADE

D. Camil mai un gazetar p[ro]suri; el și un polemist ricit că însfârșit este adus din nou în arena actualității — de un izgonise conspirația colegilor diosi prea re multă

Deslegând nume ascuțite, își scrie rul să roia dela încet și să-ți citeze numele la

baghem acest inofensiv tic terar al d-lui Petrescu și să răm. Să îi cercetăm acum răspunsul la «precizările» noastre.

D-sa se întreabă: 1) «dacă e neapărat nevoie ca în tânăra generație

să fie o spiritualitate nouă 2) dacă această spiritualitate trebuie să aibe caracter colectiv!»

Răspundem: întrebarea I descalfică pe autor ca o dovadă de ignorare a istoriei. Pentru că orice generație se angrenează în istorie, și istoria e un dinamism spiritual (crede d. Petrescu altfel...), iar formele spiritului realizându-se în funcțiuni sociale și evenimente istorice se depășesc. Orice generație efectiv nouă aduce o spiritualitate nouă.

Pentru că spiritualitatea unei generații, ci are întreaga genitiv e improloșește ma-

lițios. Am citat corespondențele dintre geniile elene cristalizate de depășire

Aleg încă o pildă: generația Rămantismului german din jurul anilor 1790—1800. Nu vădese izbitorare trăsături comune Schleiermacher, Fichte, cei doi Schlegel, Herder, Novalis, Tieck, Schelling? Nu sunt toți recunoscuți ca puterice personalități?

«Heber die Religion», «Henrich von Otfardingen», «Ideea de Geschichte», «At-tor le 1-aga

D. Camil Petrescu socotește vagă definiția generației prin «pluralitate de personalități», pentru că: «nu e fixat criteriul după care e considerată personalitatea».

Regretăm; în neșumărate articole și fragmente am cercetat, fixat, și

FRAGMENT DIN FOILETONUL D-LUI MIRCEA ELIADE

Frazeologul frenetic și mistic „răspunde” în Cuvântul articolului nostru care îi demască șarlatania amabilă a erudiției (citare de nume la înămplare) cu o furie amărată și cu sbateri mefericite de găuganie prinsă sub picior. Dă un foileton întreg în care mai citează hipnotic și bălbăit ca de obicei zeci de nume culese din tablele de materie ale cărților citite (Poincaré, Descartes, Mach, Kant, Husserl, Lindberg, Platon, Aristot, Perpersicius, Falanga Larousse) dar nu mai pomeneste o vorbă, să-l pici cu lumânarea, despre confuzia pe care a făcut-o încercând numele scriitorilor germani de la începutul veacului trecut (vezi facsimilul). Fichte, Frații Schlegel, Tieck, Herder și ceilalți pe care îi cita, grăbit și greșit ca un școlar care copiază pe sub bancă, au dispărut până și din amintirea tânărlui nostru. Lansează pe toți cei pe care vi i-am arătat în paranteză, dar numele scriitorilor germani parcă nu le-ar fi scris nici odată, nici nu le-ar fi pronunțat și nici n’ar fi auzit vreodată de ele.

A afirmat convins și îndârjit că „a fixat concepția (?) personalității, a generației, a experienței, a sensului”. I-am arătat un lucru pe care orice om de carte îl știe: că Bergson o dovedește că nu se pot fixa concepțiile sociale și cele de ordin psihologic. Tace disperat de parcă nici odată n’ar fi auzit de Bergson, dumnealui care bălbăie cotidian, ca un medium, zeci de nume din toate indexurile cărților de istorie.

M’a înfierat că sunt ignorant al istoriei, că nu cunosc dinamismul istoric sub pretext că nu știu că orice gene-

rație prin definiție aduce o spiritualitate nouă pentru ca la sfârșitul aceluiași aliniat, cu o inconstiență de Catavencu mistic să afirme și mai îndârjit că nu orice generație aduce o spiritualitate nouă (așa cum cere dinamismul istoric) ci numai generațiile efectiv noi. (Vedeți clișeul).

I-am arătat că într’un singur aliniat susține ca și Catavencu două opinii contrare.

Ce credeți, că răspunde la asta? Nici o vorbă, nici o aluzie măcar. Tace ca un mormânt. În schimb agitat, cu o frenezie de medium de bălcu dă drumul la o serie de fraze bălbăite pe care le-ar dori insulte pentru cel ce scrie aceste rânduri. Dar asta nu ne interesează prea mult. Sunt riscurile meseriei și ne resemnăm să le suportăm. Când vânezi șobolani și scoropesnițe prin pivnițe riști să-ți murdărești hainele. N’ai ce face. Prin urmare încă odată, frazeologia furibundă (două părți apă, o parte citate, una sos mistic și alta limonadă umoristică) privește mai mult pe conducătorii gazetei la care scrie și pe cititorii dumnealui care probabil că nu sunt mai inteligenți decât autorul pe care îl admiră.

Ar fi o singură mică lămurire. Tânărlui nostru protestează amărât că i-am spus pe nume: Mirciuliță. Am crezut că îi face plăcere. E un obicei introdus chiar de d-sa în polemicele noastre încă de multă vreme. Pentru acest tânăr d-nii I. Minulescu, P. Zarifopol și Tudor Argehezi erau: d. Jean, d. Pol, și d. Tudor pur și simplu. Trebuie să-și socoată

cititorii caraghioși (și are cățiva, cu vreo doi am vorbit și noi) sau cel puțin la fel cu dumnealui adică bălbăit cu spuma mistică, dacă își bate astfel joc de ei.

Încă de când am intercalat în această serie de articole primul răspuns d-lui Mircea Eliade, am căutat să demonstrăm că o discuție cu d-sa nu este posibilă: nu e capabil de atenție, nu se poate concentra și nu simte nici o constrângere în fața adevărului.

Că a cetit pe mersuflute și nedigerate destul, nu e cu neputință. Principiul e să asimilezi ce ai cetit. Și Catavencu vorbea cu citate istorice, cu „dinamism istoric” cu „societate” și alte „printipuri” pe care nu le pricepea, dar le repezea în discursuri frenetice. Cine ar fi putut să infunde pe Catavencu în faimoasa lui dilemă? Cine ar putea să discute cu d. Mircea Eliade care într’un singur aliniat susține cu apostrofe și întrebări retorice: și că orice generație aduce o spiritualitate nouă și că numai generațiile efectiv noi aduc o spiritualitate nouă. Logicianii sistem Catavencu au — cu convingere — totdeauna dreptate. Dacă le dai drumul, în pampusul „economiei și politicii” — eroului lui Caragiale — sau în pădurile virgine ale metafizicii d-lui Mircea Eliade, filosoful (am mai evoluat puțin azi Catavencu nu mai pune țara la cale, ci filosofia) pas de te mai înțelege cu ei. Că se prinde o mână cu Aristotel, de alta cu Sfântul Francisc și înaintează călare pe Buda de înspăimântă pe cei câțiva scriitori de azi, pamfletari bățăioși, dar nu prea duși pe la școală.

Numai că nimeni nu te poate obliga

in strănătate

CORRESPONDENȚA ÎNTRE JACQUES RIVIÈRE ȘI ALAIN FOURNIER

Partea a doua a corespondenței și c-poca a doua a prieteniei între Jacques Rivière și Alain Fournier (1905—1914), se află fixată în ultimele două volume apărute în editura Nouvelle Revue Française.

În prima parte a corespondenței acești doi prieteni tragici fuseră înfățișați destul de voalat și imprecis: o adolescență umbroasă, tristă, viciată de lecturi Jacques Rivière sub aspectul unei palide și ezitante personalități. Alain Fournier, decis, idealist, rațional, absolut în voință, neinduplecat în porniri.

Scrisorile publicate astăzi de d-na Rivière izbutesc să reliefeze nu numai gradul și nuanța prieteniei între acești doi mari oameni de idei și poeți, ci și evoluția lor de scriitori.

E prețioasă această corespondență, întâi pentru că ea constituie un document unic pentru istoricul care va încerca să definească rupturile și continuitățile în-

tre generații, începând cu simbolistii reneșiți în cele din urmă de juvenili lor admiratori, și sfârșind cu tinerii scriitori de azi „clasa 1906“ (a lui J. Rivière și A. Fournier) cari și-au însușit credințe mai vechi și mai încercate, afirmând pe Gide, Claudel, Peguy.

Proust își va lua locul pe care-l merită, dar între primii revalorizați de generația de azi va fi fără îndoială Rivière.

Aceste scrisori sunt fructul unei prietenii dintre acelea atât de fecunde, asupra cărora avem mai mult documente lirice, decât date precise. Prietenia între două ființe foarte deosebite, turburată câteodată de zelul unuia față de altul.

Ceeace constituie însă meritul capital al acestor scrisori este ciocnirea atât de luminoasă între două personalități opuse, cari se complectau și se îngrijeau reciproc de rănilor ce și cauzau.

Rivière o inteligență analitică, ce și-a

asteptat mult timp maturitatea. Un mistie foarte curios împăcat cu un intelectual pur, neliniștit.

Fournier apare ca un suflet infinit mai delicat. Trăind după indicațiunile intuiției sale formidabile, plictisit câteodată de Rivière, el își dă seama că e incapabil să ducă o viață pământească și complexă. Singurătatea îi precizează personalitatea. Prietenia cu Rivière îi dă curaj.

Un sentiment de îndoială asupra personalității sale avea și Rivière, care doar în momentele de convorbire cu Fournier se verifica și căpăta încredere în sine.

„Țara fără nume“ a lui Fournier este isvorâtă din acest sentiment incert al neliniștii sufletului lui, oriunde ar fi fost situat.

„Correspondența“ capătă aspectul unor mari opere de psihologie proustiană, scrisă în colaborare.

R. D.

să discuți cu asemenea oameni. Ei sunt deasupra contingențelor vulgare ale logicii care pretinde să pricepi ceea ce spui, să te angajezi prin ceea ce afirmi, să-ți controlezi toate datele, și să nu confunzi numele între ele.

Asemenea preocupări de rând nu pot fi impuse, recunoaștem, unui student metafizician, care pune săptămânal, cu frenezie și importanță, filosofia la cale — nu în lucrări de seminar controlabile — ci în foiletoane de gazete, spre admirația uimită a unor cititori care ascultă pomelnic de nume, cu evlavie convinsă cu care credincioși catolici necărturari, ascultă slujba făcută în latinește.

În principiu nu suntem împotriva polemicilor de idei. Sunt totdeauna folositoare. Tot ce s'a scris frumos până acum, în literatură, a avut un aer mai mult sau mai puțin polemic. Ideile se definesc prin ciocniri. Polemicile sunt de acceptat chiar când capătă și un caracter personal. Opiniile au fost totdeauna, la început, personale. N'am avea deci nici un motiv să nu discutăm mai departe chiar cu d. Mircea Eliade. Ni se par însă inadmisibile discuțiile care nu se bazează pe afirmații controlate, întinzându-se la nesfârșit cu replici neangrenabile.

„Universul Literar“ nu poate răpi timpul cititorilor lui, ca să descurce orice bâlbâială metafizică. Prin urmare când d. Mircea Eliade va explica — dacă va putea — înțelesul pasajelor din articolul dumnealui — fotografiate de noi mai sus, aducând explicația vizată de profesorul d-sale de logică dela universitate, vom continua cu plăcere.

CAMIL PETRESCU

P. S. — În „Politica“ d. Petre Comănescu își bazează un întreg articol pe

o pretinsă afirmație a mea, pe care o ccl mai cult om“. N'am scris nici odată

dă între ghilimele, anume că „sunt asta, D. Petre Comănescu minte.

C. P.

FR. STORCK : BUST

aşa şi-aşa...

I s'a reproşat prea des oficialităţii, că sobra ei recunoştinţă pentru oamenii mari ai neamului nu cunoaşte alte mijloace de expresie decât statuile şi comemorările după moarte. Nu. Există în perfecţia ei indiferenţă o egalitate de tratament pentru morţi şi pentru vii deopotrivă. Ai avut vreodată gândul de a cunoaşte crucea, sub care îşi dorm somnul de pe urmă Carageale, Macedonski, Gârleanu, Iosif? Nu e un spectacol linişitor, vă asigur, lată pe o singură alee (figura 58) trei morţi dragi ai anilor de înaintea războiului: Ilarie Chendi, numele şters pe o białă cruce de lemn negru; Emil Gârleanu, o tablă prăpădită cu litere albe scrise în grabă de o mână stângucă, lată o altă cruce, pe care nu o priveşti fără o strângere de inimă: St. O Iosif şi Corina. Atât. Căci sunt oamenii, în puţinţa cărora este să ridice aici o piatră convinsă, şi suferă totuşi această tristă uitare? Unde este ministrul, care va avea să înlocuească pe mormântul lui Ion Luca Carageale o białă piatră, cu blândul cap al maestrului?

Si totuşi amintirea lui Gârleanu a fost de curând improspătată de un semn înduioşător de camaraderese. Se ştie că el a înfiinţat şi a fost întâiul preşedinte al Societăţii scriitorilor români.

Lată sunt patruşpezece ani de atunci şi stăzi în saloanele de căldă intimitate şi de discretă eleganţă, pe care râvna succesorilor lui Emil Gârleanu a ştiut să le dea S. S. Reului, s'a celebrat cununia ficei scriitorului, Nuni, „Societatea Scriitorilor Români”, prin d. şi d-na Liviu Rebreanu. A fost o seară de frumoasă bucurie şi mare intimitate.

Un tânăr timid îi citeşte prea răbdătorului E. Lovinescu o poezie.

— „Da, nu-i rău, mai încearcă... Vezi... poate... — şi deodată salvat... eu cred însă că ai reuşi mai mult în proză”.

Tânărul calm întinde (unde, Doamne, le ascunsese?) douăzeci de pagini mărunţ scrise. După primele douăzeci de rânduri d. Lovinescu ridică rugător capul:

— „Ştii, domnule, scrie poezie”.

Tinerii noştri amici şi confrăţi Andrei Tudor şi Mihail Sebastian, se amuzau într-o Duminică dimineaţă la „o sticlă cu kefir” în Cismigiu. Terasă gema de lume, Doamne multe în rechii de mătase. Deodată o explozie scurtă cu un circuit: Sebastian deschisese sticla. Într-o singură clipă, întreaga terasă împărtaşită din generosul chefir, era în picioare gata să-l lungeze! Clipă penibilă:

— „Nu e nimic, Comand alia”

Oamenii au răs şi s'au şters.

MICI SFATURI

PENTRU CEI CE PLEACĂ CU AUTOMOBILUL IN VACANŢĂ

Pentru a pleca în vacanţă trebuie să intrareşti următoarele principale elemente: un automobil, un timp favorabil, o sumă de bani suficientă şi un itinerariu de voiaj.

Un lucru încă: trebuie să ai vacanţă.

Părăseşte pentru o lună proiectele tale de afaceri de vreme ce pentru un moment nu mai ai nici un fel de proiect.

Nu căuta să lichidezi înainte de plecare interese, cari pot tot aşa de bine aştepta reîntoarcerea ta. Nu trebuie să îngreuezi acelaşi zi cu cea ce ar putea fi făcut o lună mai târziu.

Nu pleca fără să ştii unde te duci. Vei întâmpina fără aceasta, în tot cursul drumului, destule ocazii de a nu-ţi atinge scopul ce ţi l-ai propus.

Ia-ţi un amic cu tine. „E rău să fie o-mul singur” a zis evanghelia.

Aşa, gândeşte-te că o pană te poate obliga în vre-un sat izolat, să cauţi un ajutor.

Îţi urez un timp favorabil. Mai ales că şi eu am intenţia de a pleca.

Odată plecat, nu comite imprudenţe. Nu crede că ai fi singur pe drum. De altfel dacă pleci pela Şosea, nu-ţi va trebui mult de a observa eroarea ta.

Când un alt automobil îţi iese înainte, nu-ţi zice, aruncându-te pe urma lui: „Te voi atinge la prima cotitură”.

Toemai în acest loc din drum ţi se re-comandă mai multă prudenţă.

Dacă maşina ta atinge viteza de optzeci kilometri pe oră, redu-o la şasezeci, dar numai în conversaţiile cu prietenii.

Pe drum, mulţumeşte-te cu patruzeci, patruzeci şi cinci.

În oraşele importante pe care le vei traversa, nu uita să te opreşti pentru a vizita teatrul Naţional. Aceasta va da totdeauna motorului tău timpul de a se răci.

Oriunde, şi orice oboseli ţi-ar cauza, pleacă în vacanţă, pleacă cu orice preţ.

În acest fel vei scăpa într-o lună, în timp ce, în caz contrar, femeia ta te va cedi tot anul.

Literara

o seama de cuvinte

Un amic preveni de curând pe Jean Giraudoux:

— Săptămâna asta îmi voi permite să-ți aduc pe un tânăr care a întreprins o anchetă și ar fi foarte fericit să-ți pună câteva întrebări. Primește-l.

— Să vie, răspunse Giraudoux, tot suntem în timpul examenelor.

Într-un mic cerc, Colette schița în linii mari viitoarea sa carte. Un tânăr scriitor, care asculta atent, crezu de cuvânt să amintească de psihologia protestanților și adăugă:

— Văd, așadar, să pătrundeti cu subtilitate subconștientul feminin, care până acum a rămas în umbră...

Colette:

— Subconștientul femeii! E bărbatul, domnule meu, bărbatul.

Un tânăr debutant vorbea cu glas tare, într-un cerc de literați fără să-și dea seama de oarecare mișcări de reprobație ironică, iscate de declarațiile sale.

Către sfârșitul reuniunii, tânărul observă totuși o onecare răcoare și ceru lui Heinrich Mann, care era de față, explicații.

Heinrichul i le dădu, brutal:

— Ține minte că cel mai bun deservitor al inteligenței e tăcerea!

Jules Renard și Tristan Bernard vorbind într-o zi despre glorie, primul spusese celuilalt:

— E frumos, totuși... Victor Hugo la 34 de ani, votăjănit incognită găsia numele său pe perții bisericilor, în cimele ce sate pierdute...

Dar Tristan, foarte calm:

— Da. La a doua vizită.

Sub Ludovic Fătîp, douăsprezece Piele Roșii venură la Paris. George Sand, venind să-i vadă, întrebă pe șeful lor, Nor Alb:

— Care este cea mai mare fericire a venirii?

— Să nu pierzi un ochiu, când ești chior, răspunse sălbatecul.

Bernard Shaw, care nu părăsește nici o dată propaganda ideilor ce-i sunt scumpe, va publica în curând o carte intitulată: „Căutarea socialismului pentru omul femeilor inteligente”. Aceasta desigur n'a fost o nouă butadă a celebrului dramaturg. Pe când discuta despre carte cu editorul său, acesta întrebă:

— Ce tiraj?

— Ah! răspunse Shaw, surâzând, titlul vă indică, iacă „pentru uzul femeilor inteligente”.

bazar

MORILE DE VANT ALE LUI DON QUICHOTTE

Jurnalele spaniole publică o informație amuzantă: se vor reconstrui la Toboso morile de vânt, cu cari se bătea don Quichotte de la Mancha.

E o idee foarte ingenioasă a comitetului de patronaj al turismului, care face mari eforturi în acest moment pentru a atrage străinii în peninsula iberică.

Va merge lumea să vadă locurile unde don Quichotte a descoperit pe Duleineca sa: se vor vedea aripile morilor, cu care s'a bătut cavalerul tristei figuri. Vor fi alte mori, dar nu înșorță. Imaginația populară va decreta după câțva timp că sunt autentice.

ORIGINA TELESCOPULUI

Această invenție atât de importantă fu făcută în 1590 de copiii unui fabricant de lentile din Middlebourg, anume Zacharie Jansen. Acești copii jucându-se în prăvălia tatălui lor încercară să vadă giueta clopotniței, prin două sticle, una convexă și alta concavă, și, din întâmplare, cele două sticle găsiindu-se la o distanță convenabilă, o văzură foarte mărită și apropiată. Ei împărtășiră descoperirea lor tatălui, care, pentru a face experiența mai comodă, fixa aceste lentile pe o planșetă. Descoperirea nu întârzie să se răspândească și Galileu, care era pe acea vreme la Veneția, o primi cu un viu interes. El o examină prin teoria refracțiilor care ar putea fi combinația de sticlă, care să producă o astfel de minune și nu întârzie de a o descoperi. El fixă cele două sticle la extremitățile unui tub și astfel putu să aibă un instrument, care măria de 30 de ori. Și astfel putu să facă descoperirile astronomice, distingând pe Jupiter, petele soarelui, etc.

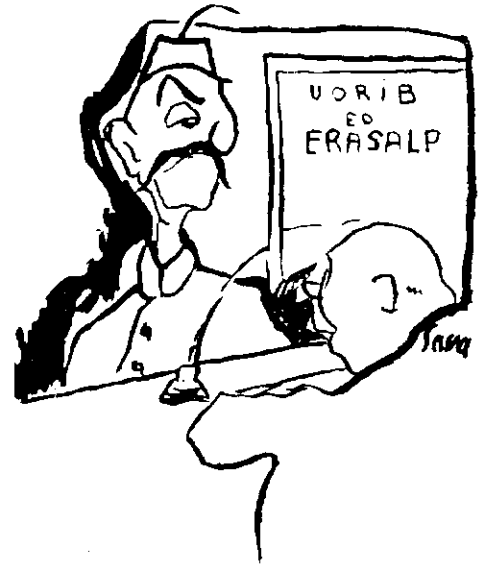
FURTURILE DE LA CALEA FERATA

Știi cât se fură într'un an, numai storiuri și perdele, unei companii de cale ferată?

S'a calculat că pe rețeaua statului francez numai, s'au furat anul trecut storiuri și perdele, a căror pânză, puse una lângă alta ar forma o lungime de 25 de kilometri.

caricatura zilei

PROFESIUNE

— Și ce erai în Turcia?

— Condamnat la moarte...

(Caricatură de Ion Sava)

PARA REPLICA

— Hm! Nu prea e proaspătă potârnichea... miroase...

— Știu: m'am căut când am ucis-o; dar era prea târziu.

DIFERENȚA

Nu fii îngrijat. Eu am avut aceeași boală și am scăpat...

— Da. Dar ai avut alt doctor...

(Caricatură de Ion Sava)

carti redactate în extrase

VIATA LUI OSCAR WILDE

Frank Harris

Viața lui Wilde? E în faptul că prodigioasa sa lenie i-a simplificat viața ca și cum ar fi știut în mod instinctiv că nu-i nevoie de nici un alt episod, care să-i dărâme situația înaltă la sfârșitul penultimului act.

A avut o viață bine compusă, à la Scribe, o viață la fel de simplă ca a lui des Grieux, amantul Manon-ei Lescaut, pe care o depășește prin faptul că omite pe Manon și că des Grieux este propriul său amant și propriul său erou.

Eră compatriotul meu, și din același oraș, și anume un specimen ales din specia de compatrioți cea mai nesuferită mie, snobul din Dublin.

G. BERNARD SHAW

(continuare)

IN INCHISOARE

Vreo câteva luni dela intrarea lui Wilde în închisoare nu s'a mai știut nimic despre dânsul. Nimeni nu îndrăznea să mai vorbească despre „Cazul Wilde” în puritana Anglie.

Prin atmosfera deasă de ură și dispreț pentru Wilde, mai răzbiau totuși razele de dragoste și speranță ale câtorva oameni, cari nu încetaseră să-l iubească și să-l admire pe Wilde. Alții atrași de destinul lui abia așteptau ca să iasă din închisoare, ca să-l poată cunoaște.

La o masă, miss Stanley :

— Ași fi vrut să-l cunosc : trebuie să fi avut multe calități ca să-și câștige astfel de prietenii.

Primele noutăți nu fură prea rele : Se îmbolnăvisc și, îngrijit la infirmerie, îi mergea mai bine.

Dar mai târziu se iviră griji noi : Fusesse transportat la Reading, într'o celulă. Se spunea că e pedepsit și persecutat. S'a întâmplat ca Sir Evelyn Ruggles Brise, președinte al comisiunii închisorilor să fie și un mare admirator al lui Wilde.

Rugat de Frank Harris, îi înlesni acestuia o întrevedere cu Wilde, promițându-i să intervină la directorul închisorii, ca să-i amelioreze tratamentul aspru și neomenos, impus de regulamentul închisorii.

Și aci Wilde îi vorbi despre traiul său în închisoare, despre cruzimea gardienilor, despre murdăria din celulă, despre lipsa de hrană din primul timp. Acum se pare că-i era mai bine, dar evenimentele erau prea apropiate, ca să nu-l chinuiască amintirea lor. La rugămintea lui Frank Harris de a-i spune ceva, care s'ar putea îndrepta, Wilde :

— Totul, Frank, ar trebui îndreptat. În închisoare sub masca unui formalism degradant, nu se ascunde decât ura. Ți se sfarmă voința, ești despuiat de orice spe-

ranță și apoi ești dus numai de teroare. Într-o zi veni în celulă un gardian : „Scoat-te-ți ghetete” îmi ordonă el. Bine înțeles am ascultat imediat și apoi întrebai : „Ce-i ? de ce să mă desculț ?” Nu-mi răspunse. Indată însă îmi porunci : „Ieși din celulă”. Pentru ce ? întrebai iar. Mi-era frică, Frank, nu știam ce făcusem. Nu puteam ghici, dar e drept că adesea eram pedepsit fără motiv. Iar nu-mi răspunse. Indată ce furăm în coridor, gardianul îmi ordonă să rămân în picioare, cu fața la perete, și plecă. Așteptai acolo în ciorapi, înghețat de frig, săltând dintr'un picior pe celălalt și bătându-mi capul să aflu ce nouă pedeapsă mi se va da, sub ce pretext și cât va dura. După o vecie, auzii pașii gardianului. Nu îndrăzniam nici să mișc, nici să mă uit. Se apropie, se opri (inima nu-mi mai bătea), aruncă ghetete și-mi spuse :

— Intră în celulă și încălță-te.

Altă-dată, într'o Duminică dimineața, după o noapte grea, nu putui să mă scol. Gardianul intră în celulă și-i spusei că sunt bolnav. Jumătate oră mai târziu medicul închisorii intră și-mi strigă : „Scoală-te ; inutil să te prefaci. Ești sănătos și vei fi pedepsit, dacă nu vei asculta”. Slăbit încercai să mă ridic și să mă îmbrac. Abia ținându-mă pe picioare, m'am dus cu toți ceilalți la slujbă în capelă. În jurul meu totul se învătea. Se vede că am căzut jos. M'am trezit într'un pat proaspăt și curat la infirmerie. Dar de atunci mi-am spart timpanul sau s'a stricat ceva înăuntrul urechii, căci toată iarna am suferit de pe urma ei și câteodată chiar sângerează. N'am chemat doctorul.

Frank Harris se indignă : „De ce nu te revolți ? De ce să te lași supus, aservit ?

— Repede ai fi distrus, dacă ai încerca să te revolți. Și apoi asta face parte din „Sistem”. În afară nimeni nu cunoaște semnificația cuvântului. E o poveste foar-

te veche, fără început și, mi-e teamă că fără sfârșit. a cruzimii omului față de om.

Harris încercă să-i promită că va căuta să modifice sistemul.

Wilde, speriat de cine știe ce noi pedepse, îl rugă să nu pomenească nimic de cele spuse : „Oh, Frank, nici nu știi de ce sunt în stare ! Există aci o pedeapsă mai grozavă decât roata. Ei pot să te înnebunească, Frank, într'o săptămână !”

Harris plecă, promițându-i să intervie, ca să fie lăsat să citească și să i se dea voie să scrie.

SFARȘITUL INCHISORII

Sir Ruggles Brise se arătă foarte binevoitor și dispuse să se îndeplinească toate cele, ce le cerea Wilde. Mai târziu, directorul închisorii fiind schimbat, i se permise să aibă și lumină în celulă. Aci începu Wilde să scrie vestita „De profundis”. Acum încercă Harris să-l scoată din închisoare, socotind că „De Profundis” e începutul pocăinții.

Interveni iar la Sir Ruggles Brise și-l întrebă în ce mod ar putea fi scăpat Wilde de restul pedepsei. Grațierea era în Anglia ceva cu totul excepțional și foarte puțin frecvent. Se cerea ca să nu fi suferit nici o pedeapsă, ori Wilde fusese des pedepsit pentru tot felul de vini mici sau imaginare. Harris îi vorbi lui Sir Ruggles Brise :

— Oscar Wilde va reîntra în curând în viață ; e aproape împăcat cu soția sa ; a început să scrie o carte ; își reia povara în spinare. Puțină încurajare și sunt sigur că Wilde va deveni mai bun decât a fost. E tot atât de sensibil pre cât e de vanitos. Pericolul e că severitatea și dușmănia lumii întregi nu-l înșenuneche. Un semn de încurajare acum, sentimentul că oamenii, ca dv. îl socotesc demn de a fi

tratat în mod special, acest lucru, sunt sigur, îl va împinge să facă lucruri mari. Cred, dar, că vă e în putință să salvați un om de mare talent, ca să dea ce are el mai bun într'insul, dacă v'ați sili.

Harris scrisese, după îndemnul lui Sir Ruggles Brisse o petiție în care se cerea eliberarea lui Wilde pe motiv de boală. Petiția urma să fie iscălită de vreo câteva ilustre nume engleze. Meredith, romancier și poet, fu primul la care apelă Harris și primul care-l refuză, motivându-și refuzul — mult mai târziu — prin proasta părere pe care o avea despre talentul lui Wilde.

Un al doilea, care refuză — cu motive mult mai meschine și interesate — fu profesorul Churton Collins, un admirator și protector al literaților. Acesta avu numai un sfat: De ce nu mergi la Meredith, la Swinburne, la Thomas Hardy?

Singurul, care iscăli în profesorul Tyrell „Regius Professeur de grec a Trinity College, Dublin”. Nici măcar George Wyndham, care avusese atâtea atecpe și admirație pentru Wilde, nu voi să iscălească, sub motiv că Wilde îl mințise, când afirmase că nu erau decât legături de prietenie între el și Bosie Douglas, ruda sa.

Vizitat la închisoare din nou, Wilde ceru lui Harris să-i trimită câteva cărți de Flaubert, Stevenson, Baudelaire, Maeterlinck, Keats, Marlowe, Anatole France, Gauthier, Dante, Goethe, Meredith.

La închisoare Wilde citea mai mult Dante în italiană, după ce încercase în zadar să citească Oedip-Rege, care-i păru real, sau din Sf. Augustin.

În povestii aci lui Harris despre „De Profundis” și-i ceru să-i l publice în „Saturday Review”. Harris accepta cu bucurie propunerea și îi promise că-i va plăti bine pentru „De Profundis”, chiar mai mult decât îi plătia lui Bernard Shaw.

SEBASTIAN MELMOTH

Îndată ce părăsi închisoarea, Wilde veni în Franța, întovărășit de câțiva amici și se instală într'un hotel la Berneval, lângă Dieppe. Într-o viață liniștită și aproape fără griji, Wilde continuă să-și scrie „De Profundis” și începe „Balada Inchișorii din Reading”, pe care avea s-o continue în Italia, se zice ajutat de lordul Alfred Douglas. La Berneval, el trăia sub numele de Sebastian Melmoth, dar îndată ce se imprietenia cu cineva, îl ruga:

— Chemă-mă Oscar Wilde, d. Melmoth e un necunoscut. Nu întrebuijez numele de Melmoth decât pentru ca să nu roșesc de factorul și ca să-i cruț modestia.

Toată vara anului 1897 Wilde trăi fericit la „châlet-ul” Bourgeat. Lordul Alfred Douglas, stabilit la Neapole, chema din nou pe Wilde acolo, ca să trăiască iar împreună prietenia lor. Pe de altă parte soția lui Wilde era gata să se împacă cu dânsul, dacă n'ar fi fost reținută de familia ei.

Se ajunsese totuși la un compromis și soția amână împăcarea, lăsându-și un spațiu de un an ca să aibă posibilitatea să cunoască în acest timp intențiile lui Wilde și să vadă dacă s'a îndreptat sau tot mai stărue pe drumul apucat.

Și Wilde plecă, în urma multor insistențe și îngrozit de singurătate, la Neapole.

Dar dela această dată totul fu pierdut. Nu mai scrisese nimic și — cum obișnuia să zică — nu mai avea curajul să-și privească sufletul în față.

PARIS

Oscar Wilde nu rămase mult timp la Neapole.

Lordul Alfred Douglas mințise. El nu putu să-i ofere viața, pe care i-o promisese: Era sărac și Wilde trebui să-l întreție din banii lui. Dar din acest moment nici, Wilde nu mai avu bani, fiindcă printr'un act de separațiune, soția sa îi constituia o rentă viageră anuală de o sută cincizeci de lire, având latitudinea s'o suprima îndată ce Wilde va relua viața comună cu Lordul Alfred Douglas, sub aceluș acoperiș.

Dela Neapole se întoarse la Paris.

Aci reintră în cercurile literare, pe care le frecventase înainte vreme și, întâlnindu-se cu Harris,, se împacă.

Intrat iar în viață, Wilde își recăpătă vechea sa strălucire de spirit. Sănătos și oarecum disciplinat, după cei doi ani de regim auster, pe care-l dusesse în închisoare, el rămase astfel până la sfârșit.

A doua cădere a sa, fu — o recunosc și el — iremediabilă.

O recunosc și el, fiindcă, mai mult ca oricând, se dăruie cu totul strălucirii de o clipă, conversației. De multe ori spusese că nu și-a pus decât talentul în cărți, iar geniul în viață. S'ar putea îndrepta: „Iar geniul în conversație. Cel mai spiritual causeur era cel mai bun tovarăș de vorbă. După un ceas sau două el vorbea mai ușor ca la început. Verva sa era inepușabilă.

Dar totdeauna o mare parte din seducțiunea oratorică provenea din trecerea rapidă dela seriozitate la veselie, dela patetic la batjocură, de la filozofie la farsă.

La Paris, odată, Harris îi prezintă pe Wilde d-rei Marie Anne de Bovet, scriitoare de talent, dar foarte urâtă.

Wilde observând-o se opri scurt și ea, văzându-și stupefacția, îl interpelă cu obișnuita-i bruschețe:

— Nu-i așa, domnule Wilde, că sunt femeia cea mai urâtă din Franța?

Plecându-se adânc, Oscar, cu o curtoazie surâzătoare, îi răspunse: „Din lume doamnă, din lume”.

Altădată la Malarmé, Jean Lorrain, care fusese un mare admirator al lui Wilde, nu voi să-i întindă mâna lui Wilde: „Nu mai pot fi dintre prietenii d-tale, domnule Wilde”. Iar Wilde:

— Ce adevărat, ce adevărat și ce trist! Într'un anume moment al vieții, toți acei dintre noi, cari, ca d-ta și ca mine, am împlinit anume lucruri, trebuie să înțelegă că nu nu mai pot avea prieteni în lume, ci numai amanți.

Dar sub această ușurință și aparentă veselie se găsea sufletul îndurerat și chinat al lui Wilde:

— Nu trebuie să mă condamni, Frank. Tu nu știi ce am suferit. Nu e surprinzător că apuc plăcerea cu amândouă mâinile. Am fost teribil maltratat.

Știi că atunci când am fost arestat, se permitea reporterilor să vie să mă vadă. Când am fost transportat din închisoarea din Wandsworth la cea din Reading, am trebuit să aștept trenul la Clapham timp de o oră, între doi gardieni, cu lanțuri de mâini și în haine de ocaz.

Trenurile treceau des și toată lumea mă recunoștea și-mi arunca priviri disprețuitoare. Nu mă condamna, Frank, nici măcar în gând! Într-o zi vei ști mai mult și în acea zi vei fi dezolat, atât de dezolat că nu-i, în realitate, nimic să mi se reproșeze. Dacă ai ști cât am suferit iarna asta la Neapole. Bosie Douglas a fost drăguț cu mine atât timp cât am avut bani, apoi îl văzui abia ce sgârșit și arțăgos era. Mă dojea de ce nu scriu, ca să am cu ce să-l întrețin. Pensia servită de soția mea îmi fu retrasă și nu mai aveam niciun ban. O notă de spălătorie reclamată prin portărei, fu aceea care-l făcu pe Bosie să plece, aruncându-mi în față toate ocările.

O MARE PASIUNE ROMANTICA

Singurul mijloc de a-l salva pe Wilde ar fi fost scrisul și chiar Wilde recunoscuse acest lucru în „De Profundis”.

Însă acum Oscar nici nu se gândea la scris. În zadar încercă Harris să-l convingă, spunându-i că ar putea câștiga prin scris sume importante, numele fiindu-i celebru în toată lumea.

— „Sunt incapabil să scriu, Frank. Când iau în mână tocul, tot trecutul reînvie; nu pot suporta gândurile, pe care le naște; regretul și remușcarea, ca doi câini sar și mă sfârtică îndată ce sunt singur. Rămân față'n față cu sufletul meu și nu pot suporta contrastul între ce sunt și ce am fost acum patru ani. Dacă-mi ești prieten, Frank, nu-mi cere să scriu”. Frank nu înțeta să-l roage:

— „Mi-ai promis că vei încerca. N'ai suferit mai mult ca Dante în exil și în mizerie și doar știi bine că de-ar fi suferit îndoit de mult, tot și-ar fi scris nenorocirea”.

— E drept, Frank, răspunse Wilde, dar Dante era dintr'o bucată, pe când eu sunt hărțuit între două drumuri.

Eu eram născut să cânt bucuria și splendoarea vieții, plăcerea de a trăi și am fost chinat atât până am înțeles mila și durerea. Singură bucuria mă atrage, dar

nu pot căuta, fiindcă cunosc durerea.

Harris mai încercă, în repelate rânduri să-l facă să scrie, știind că singurul mijloc de a-l face să scrie era lipsa de bani.

Dar Harris nu știa că Wilde avea o pensie de 500 de lire anual. Atât avea nevoie Wilde de bani, încât fără mijloace, fiind, s'ar fi sinucis. Nu mai voia să scrie, deși Harris îi promisese un trai liniștit pe coasta de azur într-o casă însoțită și confortabilă. Nu mai voia să scrie, fiindcă, spunea el, făcuse destul pentru glorie.

După vreo câteva luni Harris, având bani, veni în Franța ca să-l ia pe Wilde pentru câteva luni pe coasta de Azur, să-i asigure un trai liniștit ca să poată scrie Wilde în ceru de vreo câteva ori bani, deși Harris îi dăduse de cum venise un cec de 200 de lire și deși data plecării se fixase, Wilde căută s'o amâne.

Însfârșit plecară. În tren află Harris cauza amânării plecării și motivul pentru care avea nevoie de atâți bani.

Wilde văzuse într'un restaurant un soldat, a cărui înfățișare îi plăcu. La plecare se luă după el și după ce-l cunoscuse, îl invită într-o cafenea.

Frumusețea acestuia îl încântă mult și o prietenie se legă între ei. Acesta îi vorbi de mama sa, de dorințele sale și Wilde descoperi că dorința lui cea mai arzătoare era să aibă o bicicletă „cu mânere de nichel”.

Soldatul era liber în fiecare Joi și rămăsese să se întâlnească în Joi următoare. Față de Harris, care nu înțelegea o pasiune romantică pentru un soldat, Wilde începu o adevărată pledoarie:

— Nu-mi vorbi de alt sex. În ce privește frumusețea nici nu se pot compara o femeie cu un efeb. Gândește-te la enormele coapse grase, pe cari orice sculptor se simte obligat să le micșoreze. Grecii, cari aveau un ascuțit simț plastic știau bine că nici nu exista comparație. Nici o camaraderie intelectuală nu-i posibilă cu ele. Lor le place să vorbească de cârpe nu de idei, de aparența oamenilor, nu de esența lor. Sunt egoiste și puțină inteligență ce o au o întrebuițează în vanități meschine și în gelozii personale.

Să-ți dau un exemplu: tânărul meu prieten primii, bineînțeles, bicicleta și se servește de ea ca să vie de la cazarmă să mă vadă. Când ai venit, Frank, la Paris, era într-o Joi seară, când trebuia să mă viziteze și i-am anunțat că voi fi cu tine la masă. Nu s'a supărat. Din contră s'a bucurat că sunt prieten cu un director de jurnal. Pe o femeie ași fi trebuit s'o mint; ea ar fi fost geloasă de trecutul meu. Lui i-am putut spune adevărul și i-am permis, la rugămintea lui, să vie să mă vadă prin fereastra restaurantului stând la masă cu tine.

Ei, Frank, care iubită ar fi venit să te vadă amuzându-te cu altă lume? Știi bine că nu există pe pământ o femeie cu o dragoste atât de puțin egoistă.

Harris și Wilde se instală pe coasta de la Neapole.

Aci Oscar ducea aceeași viață de pierdere de vreme și de lene. Traiul sigur nu-l făcea nici acum să scrie. Toată ziua umbra prin port, pe fărâștând de vorbă cu pescarii. În deosebi era atras de un pescar tânăr și frumos, cu care îi plăcea să stea de vorbă târziu, chiar după ce pleca Harris acasă.

În acest trai tihnit, Wilde nu încercă să scrie nimic.

Promise doar lui Harris că va scrie o „Baladă a tânărului pescar”. Toată vremea o petrecea cu Harris în discuții literare. Despre dragoste nu mai voia să vorbească:

— N'o să-ți mai vorbesc nimic, Frank. Eu sunt ca Persanul, care trăiește din căldură și adoră soarele și care vorbește unui Eschimos, care-i răspunde prin elogiul grăsimii de balenă și a nopților de șase luni”.

Harris plecă pentru câțiva timp și când se întoarse își văzu năruite toate iluziile. Wilde se împrietenise cu un tânăr de vreo 17 ani și acesta îl scosese de sub influența lui Harris. Continua să nu scrie. Din „Balada tânărului pescar” nu-i recită lui Harris decât vreo 2-3 strofe și, la rugămintea acestuia de a le scrie, Wilde refuză îndârjit.

Nu mai voia să facă nimic silit. Detesta orice silire a voinței sale, lucrul ce-i amintea de zilele sale de nenorocire din închisoare.

Harris se decise să nu-l mai ajute, fiindcă totul era pierdut: Wilde pornise spre abis, se sinucisese moralmente. Odată Harris auzi adevărata părere a lui Wilde despre dânsul: „E absurd din partea lui Frank să vorbească despre înalta societate engleză. Diferența între Frank și mine e că el era mândru să-l întâlnească pe Balfour, pe când Balfour era mândru că mă întâlnea pe mine.”

Când Frank vorbește de literatură mă amuză, vrea să introducă legi noi și nu se pricepe...”

Harris le auzise întâmplător, dar nu se supărase totuși începând...

CERTURILE

În mijlocul verii Wilde revenise la Paris, după o deziluzie avută la Genua cu tânărul pe care-l cunoscuse la Neapole. Întors la Paris află că soldatul, căruia îi dăduse bicicleta, avansase caporal, profitând de învățătura dată de Wilde, și că intrase simplu în grațiile unei doici. Întâlnindu-se cu Harris îi vinde pentru cincizeci de lire scenariul unei piese, pe care-l vânduse și altor autori: Brown Potter, Horace Sedger, Tree Alexander, Ada Rehan, Miss Nethersole. Frank Harris reprezintă piesa, care avu mult succes și mulți scriitori au crezut că recunosc în autorul piesei pe Wilde.

Tot în acest timp se certă și cu lordul Alfred Douglas, care moștenise o avere și nu mai voia să știe nimic despre totul său prieten Oscar.

SFARȘITUL

În ultimul timp se certa cu toată lumea. Singurul cu care trăi bine și despre care avea păreri bune, era Robert Ross. Obişnuia să spună despre scrisorile lui, scrise neglijent și urât: „O scrisoare a lui Robbie probează pur și simplu că are ceva de ascuns”.

Toți se depărtară și Wilde trăi ultimele zile într-o cameră mică și murdară de hotel.

Dela catastrofa din Neapole, Wilde începuse să bea din ce în ce mai mult în ultimile zile mergea cu trăsura și opria la fiecare cafenea sau cârciumă, ca să bea un absint.

Corpul lui ruinat nu mai putu rezista unei operații.

Puține săptămâni după aceea, Wilde muri, înconjurat de puțini și credincioși prieteni.

Boala de care suferise îi klustrase corpul putred și plin de puroi. După moarte s'a ars tot așternutul și patul. Astfel pieri prin corp acela care trăi prin corp, după cum pierce prin sabie cel ce-a trăit prin sabie. Și nu e moarte mai degradantă.

